

tussen 1893 en 1940. De recente, naoorlogse geschiedenis kon nog niet worden bestudeerd. Ze wordt in dit boek wel verhaald via drie getuigenissen van vooraanstaande leiders uit de diverse takken van de beweging, die "recht voor de raap" hun mening over zowel het verleden als de actualiteit geven.

Het boek "**Vaandels ruisen, vuisten groeten**" van G. VAN GOETHEM, telt 160 pag. en 60 illustraties. Het is te koop aan de zeer democratische prijs van 200 fr. bij AMSAB, Bagattenstraat 174, 9000 Gent (tel. : 09/224.00.79, fax : 09/233.67.11)

Het Atlantisme van de Nederlandse sociaal-democraten

Piet Creve, departement Archief (AMSAB)

Op 22 mei organiseerde de Wiardi Beckman Stichting - gesprekskring Geschiedenis een namiddag rond het thema "Het buitenlands beleid van de PVDA, tussen Atlanticisme en Europa-centrisme, 1945-1989"⁽¹⁾. Twee sprekers leidden de bijeenkomst in : Duco Hellema, onderzoeker verbonden aan de Universiteit van Amsterdam, en Bram Stemerding, staatssecretaris voor defensie in het kabinet Den Uyl dat aantrad in mei 1973. De combinatie van een wetenschapper-theoreticus en een politiker-practicus leverde een boeiende en pittige introductie op.

Hellema onderzoekt de Nederlandse buitenlandse politiek en heeft daarin oog voor de posities van de PVDA. Buitenlandse politiek is voor hem vooral aanpassing aan en acceptatie van de

bestaande internationale verhoudingen. Wellicht nog meer dan op het nationale niveau, stelt zich op internationaal vlak de vraag naar de maakbaarheid van de (wereld)maatschappij. Anderzijds verwacht de aanhang van een politieke partij realisaties van de eigen doelstellingen ook op de internationale scène. Binnen de partij spelen dan nog diverse niveaus, functies en stromingen op elkaar in.

Tegen die complexe achtergrond stelt Hellema de duidelijke visie dat de PVDA globaal de Nederlandse buitenlandse politiek volgt : een overtuigde Atlantische opstelling. Hij onderscheidt die van een kritiekloos of dweperig pro-Amerikanisme. Atlantisme is het streven naar een Amerikaanse hegemonie over de Westerse wereld. Zowel een anticommunistische opstelling als wantrouwen ten opzichte van de grote Europese landen zijn er de inspiratiebronnen van. Dit impliceert niet dat Nederland (en de PVDA) zich tegen de Europese integratie verzetten : als Europa maar een supra-nationale, democratische en open gemeenschap wordt. Of anders gezegd : een constructie waarbinnen de grote landen de kleine niet kunnen domineren.

Onlangs zowel rechtse als linkse kritiek binnen de PVDA ziet Hellema in de periode 1945-1989 geen echte omslagpunten in de sociaal-democratische omarming van het Atlantisme. Met accentverschuivingen op het gebied van mensenrechten en nucleaire bewapening bracht het kabinet Den Uyl enkel een nieuwe verpakking van die opstelling. De pro-Atlantische houding van de PVDA is steeds versterkt door de dominerende idealistische visie op buitenlandse politiek binnen de partij. Waar het machtsrealisme de buitenlandse politiek baseert op eigenbelang, stelt het idealisme dat de Westerse landen de opdracht hebben wereldwijd vrede en vooruitgang te realiseren door hun eigen verwezenlijkingen op die gebieden uit te dragen. Deze "zendingsgedachte" lijkt zowel te refereren aan een evangelische traditie als aan een koloniaal verleden.

Na het einde van de Koude Oorlog en door de

Quadrumviraat van de Benelux-sociaal-democratie : Claes, Den Uyl, Van Miert, Major

nieuwe positie van de Verenigde Staten op de internationale scène dringt zich volgens Hellema een herijkingsdebat op in de PVDA. De confrontatie met zijn weliswaar beknopte uiteenzetting biedt een mooi uitgangspunt om voor de Belgische Socialistische Partij gelijkaardig onderzoek te doen.

Bij het begin van zijn inleiding relativeerde Stemerdink op frappante wijze de kennis waarover wetenschappers beschikken bij het maken van analyses en het trekken van conclusies. Over de Nederlandse beslissing om tijdens de Israëliisch-Arabische oorlog van 1973 gebruiksklare wapensystemen over te vliegen, was zelfs de stafchef van het leger niet op de hoogte en is in de verslagen van de ministerraad of het kernkabinet geen letter te vinden... Dat de regering Den Uyl Israël hielp en daardoor tegen een olieboycot aanliep is geweten, maar de aard van die hulp is nergens expliciet vastgelegd en lang geheim gebleven.

Stemerdink ziet in het kabinet Den Uyl wel degelijk belangrijke verschillen opduiken. In aspecten van de Nederlandse buitenlandse politiek als mensenrechten en nucleaire bewapening, kwamen PVDA-standpunten sterk naar voor. De Nederlanders hebben deze thema's blijvend aangekaart ondanks enorme Amerikaanse druk en ongenoegen. Wat betreft de Europese integratie, sloot Stemerdink zich aan bij Hellema.

De discussie achteraf spitste zich toe op de Nederlandse en sociaal-democratische visies ten overstaan van Israël en de Palestijnen. Naar de reacties van het publiek te oordelen, is dit voor onze Noorderburen een zeer emotioneel geladen thema.

(1) In 1994 publiceerde Frits ROVERS "Voor Recht en Vrijheid - De Partij van de Arbeid en de Koude Oorlog 1946-1958", een uitgave van Stichting beheer IISG te Amsterdam. In dit boek besteedt hij ook aandacht aan de sociaal-democratische partijen uit België, Groot-Brittannië, Frankrijk en Duitsland in die periode.